

KIPARSKI OPUS DRVOREZBARA FRANJE ČUČIĆA

Vanja Kovačić

UDK 73.034 (497.13 Omiš) "15/16"

Izvorni znanstveni rad

Vanja Kovačić

Split, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture

Prvi put se objavljuju drvene skulpture s oltara župne crkve u Omišu, i na temelju pronađenog ugovora pripisuju se drvorezbaru Franji Čučiću s otoka Korčule. Komparativnom analizom u majstorov se opus, koji obuhvaća posljednja desetljeća 16. i početak 17. stoljeća, ubrajaju drveno raspelo iz župne crkve u Pučišćima na otoku Braču i kipovi oltara iz crkve sv. Silvestra na Biševu.

Arhivski dokumenti 16. stoljeća svjedoče o nizu obrtnika drvorezbara koji su u Dalmaciji nastavili bogatu produkciju gotičkih majstora zvanih *intajatori palarum et anchonarum*. Obnovom crkvenih interijera u 17. i 18. stoljeću veći broj djela je uništen, pa stoga istaknutu cjelinu predstavlja oltarna skulptura domaćeg drvorezbara Franje Čučića iz Blata na Korčuli.¹ Djelatnost majstora Franje Čučića ogleda se u nizu sačuvanih drvenih kipova koji su krasili oltare u crkvama otoka Korčule, Lastova i Brača. U sakralne prostore otoka Hvara ulazi izradom procesionalnog raspela za crkvu Anuncijate u gradu Hvaru, da bi kasnije u franjevačkoj crkvi artikulirao kor bogato rezbarenim klupama.

Nedavno je u Historijskom arhivu u Zadru pronađen dokument o radu majstora Čučića u Omišu, čime je njegov opus proširen i na obalni dio Dalmacije: prokurator i bratovštine sv. Mihovila u Omišu naručuju drveni oltar za župnu crkvu od drvorezbara Franje

¹ U stručnoj literaturi korčulanski majstor se navodi kao Franjo Čiočić, ali se koristi i oblik Čiučić, Čučić, Kučić, a u ranijim izvorima pod prezimenom Lučić. U notarskim dokumentima javljaju se oblici: *Francesco Zucich*, u ugovoru za oltar korčulanske stolnice; *Francesco Cioci*, u ugovoru za omiški oltar; na Lastovu se spominje *Francisco Ciucich*; kao član bratovštine u Blatu *Francesco Cucich*; a u dokumentu koji se odnosi na hvarski ophodni križ *Cucich*. Osim potpisa na kipu sv. Roka u Korčuli *Franciscus Cyocius*, i onog na hvarskim korskim sjedalima *Francisci Cyocij*, u prijepisu je sačuvan potpis s oltara sv. Jerolima u Pučišćima *Franciscus Cyoci*. Stoga je najprihvatljiviji oblik Franjo Čučić, kako predlaže J. Kovačić, Iz hvarske kulture baštine, Hvar 1987., 21 (šapirografirano).

Cučića iz Korčule. U ugovoru je preciziran izgled i veličina oltara sa stupovima, na kojem je u srednjoj niži bio kip Bogorodice s Djetetom u naručju, a sa strana likovi sv. Mihovila i sv. Petra. Nad Bogorodicom su lebdjeli likovi anđela noseći joj krunu, a u vrhu atike nalazio se Bog Otac. Premda je datum dokumenta oštećen, moguće ga je posredno utvrditi budući da je sklopljen za vrijeme omiškog providura Marka Barbariga. Naime, slijedeći dokument u ovom arhivskom sveščiću datiran je 7. kolovoza 1579. godine, što je posljednja godina u kojoj je providur Barbarigo obnašao tu dužnost u Omišu. Stoga slijedi da je ugovor za oltar sklopljen tijekom ljeta 1579. godine, a majstor se obvezao da će ga za 55 dukata izraditi do ožujka slijedeće godine te ga dopremiti iz Korčule u Omiš.²

Sa strana glavnog oltara omiške župne crkve i danas se nalaze gotovo nezamijećeni kipovi Bogorodice i sv. Petra, koji su u stručnoj literaturi pripisani nepoznatom drvorezbaru 18. stoljeća.³ Nedavno je među crkvenim inventarom otkriven teško oštećen kip sv. Mihovila koji gazi zmaja, čime su upotpunjene glavne skulpture tog nekadašnjeg glavnog oltara. Ova

² Historijski arhiv u Zadru, Arhiv Omiša, kutija 21, Sv. 15, sveščić 5, list 27:

Almissa
 Barbarigo.....Proue.r d'Almissa
 ms Zuanne Primeuo D., ms Piero Iuanisseuich et ms Ant.o Parmesan testimoni.
 Doue personalm.te const. che le parti infraste una Ps.do ms Hier.o Racich gastaldo ms Zorzi Drascouich et ms Hier.o Draghichieuich proc.ri della scuola de S.Michele di questa terra d'Almissa per nome di essa scuolla da una parte, et da l'altra m.ro France.co Cioci da Curzola scultor concordem:te sono diuenuti all' infrascritti patti, conuent.i , et accordo cioe esso m.ro Fran.co promette et si obliga per tutto il mese di Marzo pass.o uenturo dar, et consignar in Curzola alli pre.te Gastaldo, et proc.ri o successori suoi fin..a una palla di releuo d'Intaglio di legno d'o.. corinto con 4 collone , e figure cioe la Mad.na con il nostro sig.r in braccio et doi anzolli che tenghono la corona, S. Michele et S. Pietro padre in cima et finalmente per tutto giusta il
 legno et maggior bellezza et purezza che potra et quella in questa terra metter in deue stare a tutte sue spese. All'incotro il p. Gastaldo, et procurat.ri per nome della p.ta scuolla promettono et effetualm.te contar al p.to m.ro Fr.co per mercede sudetta opera duc.ti cinquantacinque, da Lire sei soldi quattro per Ducato, Ducati 25, da Lire sei soldi quattro per Ducato al presente come all come di sopra, et di me canc.r in tanti contadi mente dato et il restantre sono (30) promettono finite che hauera essa opera. Qali s'obligano anco a loro spesa finita che sara d.ta palla andar a leuar a Curzola et quella insieme col p.to m.ro condur in questa terra et poi posta in opera recondurlo anco a casa sua.

Jedan od svjedoka u ovom ugovoru je dr Ivan Primojević, koji je kao istaknuti pravnik bio providurov savjetnik te ambasador omiške komune u Veneciji. Bio je predstavnik Omiša pred vijećem desetorice kada su potvrđene stare omiške carinske povlastice, o čemu svjedoči i njegov portret na oslikanoj povelji. U njegove se zasluge ubraja i izrada općinskog statuta po uzoru na druge dalmatinske komune. Stoga nije slučajno da su svi ti dokumenti izdani oko 1579. godine, jer je relativno mrimo razdoblje nakon Ciparskog rata omogućilo ekonomski prosperitet komune potaknuvši veće javne radove i naredžbe. Usp.: A. *Simić-Bulat*, Omiška dukala, PPUD 10, Split 1956, 170; A. *Cvitanić*, Prilog proučavanju srednjovjekovnog uredenja Omiša, Fragmenti omiškog statuta, Izd. Hist. arh. 7, Split 1969, 129.

³ I. *Fisković*, Prijedlog za kipara Jurja Petrovića, Peristil 8-9, Zagreb 1965./1966., 85.

Franjo Čučić, Bogorodica s Djetetom, Omiš, župna crkva

Franjo Čučić, Sv. Petar sa oltara župne crkve u Omišu

Franjo Čučić, Sv. Mihovil sa oltara župne crkve u Omišu

rezbarena reljefna pala, kako se navodi u ugovoru, prema opisu je pripadala arhitektonskom tipu oltara s retablom raščlanjenim stupovima, između kojih su u nišama bili kipovi svetaca. U središnjoj niši bila je uspravna bosonoga Gospa (vis. 123 cm) koja na lijevoj strani uzdiže prema puku Dijete. Ono je odjeveno u kratku zlatnu haljinicu s izdubljenim naborima, desničom blagoslivlje, a u lijevoj ruci drži vladarsku kuglu. Iznad zlatne haljine, s nizom sitnih paralelnih nabora, Gospa ima prebačen zlatni plašt s vezenim kiticama cvijeća koji, zadignut na krajevima, visi poput pregače. Usitnjeni nabori raskošne draperije u neskladu su s grubom, gotovo tesarskom modelacijom ruku i stopala. Sukladno arhitektonskoj kompoziciji oltara, kip odlikuje statičnost i stroga frontalnost, a mir bezizražajnog lica dosiže razinu arhajske monumentalnosti. Lik sv. Petra (vis. 121 cm), koji je titular najstarije omiške crkve sv. Petra u Pribu, prikazan je kao starac strogog izraza lica. Obučen je u zelenu haljinu i zaodjenut tamnim plaštem s crvenom postavom i s oštro rezanim, ali smirenijim naborima. U ljevici drži knjigu s pozlaćenim koricama, a u desnoj s ključevima pridržava plašt. Lice starca ima istaknute jagodice, snažan izrez očiju i tanko zasječene usnice. U minucioznoj obradi kovčca kose i brade drvorezbar pokazuje dosljednost u izradi detalja. Treći lik s ovog oltara je titular župne crkve u Omišu arkandel Mihovil (vis. 141 cm). Poput ostalih figura izrađen je na jednostavnoj poligonalnoj bazi, ali je za razliku od zatvorenih volumena slobodnije prostorno koncipiran. Prikazan je u blagom iskoraku kako gazi zmaja, odnosno Sotonu, s podignutom desnicom u kojoj je mač i spušenom kojom je pridržavao vagu. Odjeven je u zlatnu tuniku rimskog vojnika s oklopom ukrašenim glavom Meduze i stiliziranim čvorom na pojasu. Iznad leđa su vitka skupljena krila. Glava mladića blago je nagnuta prema lijevoj strani sa spušenim pogledom. Krilati zmaj stisnutih kandži obavija rep oko svečeve noge.

Mjera ovog trodijelnog arhitektonskog oltara bila je zadana veličinom gotičke crkve koja je prethodila obnovi župne crkve početkom 17. stoljeća.⁴ Međutim tridesetak godina nakon postavljanja drvenog Čučićevog oltara, crkva je znatno proširena te je za vrijeme radova on nužno bio demontiran i pohranjen. Neizvjesno je je li bio ponovno sastavljen prema ranijem izgledu, budući da je splitski nadbiskup posvetio 1629. godine novu crkvu s tri oltara: Presvetog Ružarija, Začeca Bl. Dj. Marije i sv. Franje Paulskog.⁵

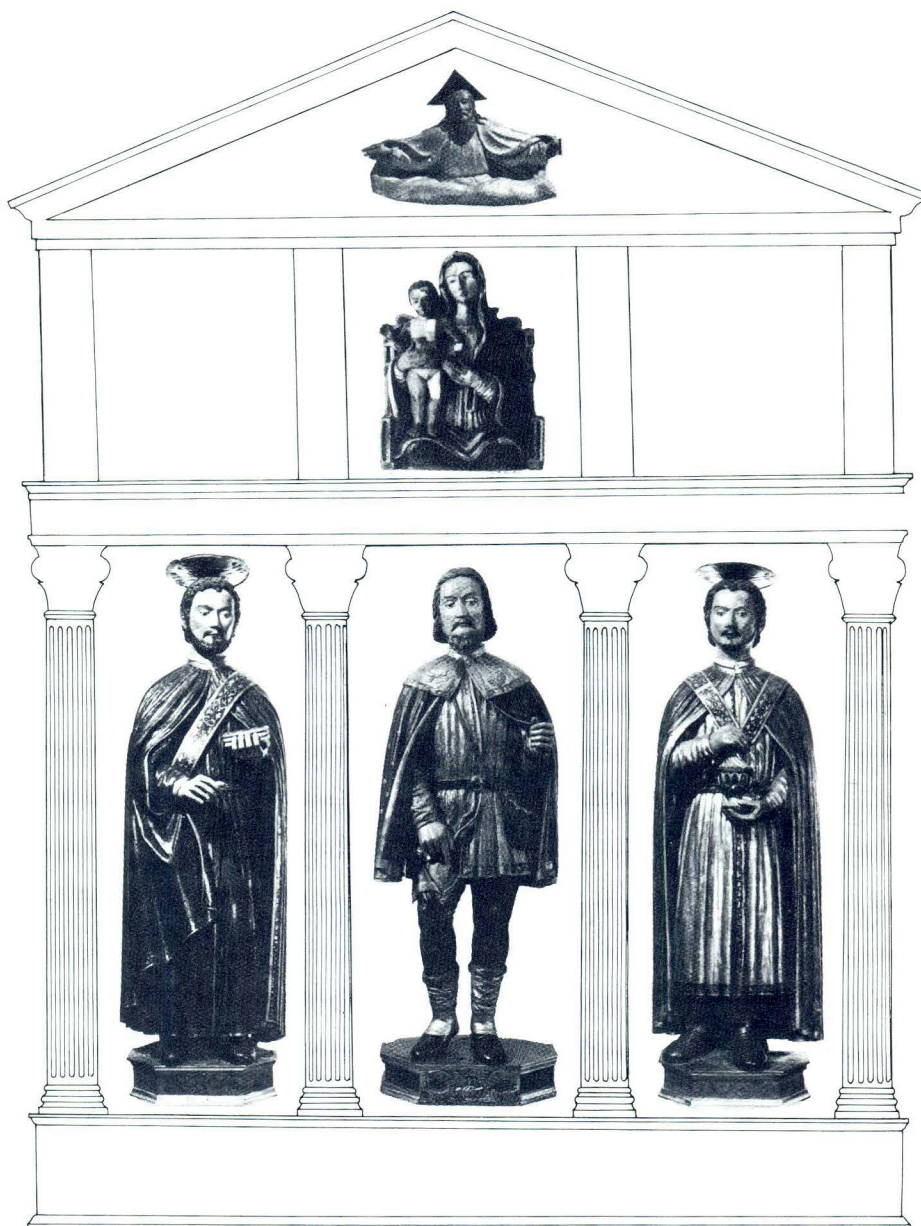
Iako nijedan Čučićev oltar do danas nije sačuvan u izvornom obliku, a skulpture prilagođene kasnobaroknom ustrojstvu mramornih oltara, oltar iz korčulanske stolnice sačuvao je niz elemenata dvokatne arhitektonske sheme. Nakon što je podignuta kapela sv. Roka uz sjevernu stranu korčulanske stolnice, prokurator i istoimene bratovštine naručuju oltar kod majstora Franje Čučića iz Blata.⁶ Ugovor je sklopljen 1575. godine i nije

⁴ V. Kovačić, Omiš-razvoj starog naselja (magistarski rad), Zagreb 1987., 96.

⁵ C. Fisković, Iz renesansnog Omiša, Izd. Hist. arhiva, sv.6, Splt 1967., 35.

⁶ C. Fisković, Korčulanska katedrala, Novo doba (Božićni prilog), Split 1932.; Lj. Karaman, Umjetnost u Dalmaciji XV. i XVI. vijeka, Zagreb 1933., 145.; C. Fisković, Korčulanska katedrala, Zagreb 1939., 62.

Oltarne skulpture popravljane su u Restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu 1983. godine od strane Gordana Gazde, Špira Katića i Tomislava Tomasa. Prilikom čišćenja postamenta kipa sv. Roka, gdje je drvorezbarov autograf, otkrivena je još jedna hasta, tako da se završetak oltara može datirati 1577. g., iako je u literaturi dosad citiran natpis s godinom 1576.

Prijedlog rekonstrukcije oltara sv. Roka u korčulanskoj katedrali

sadržavao ikonografski opis poput omišskog već nacrt, odnosno model koji je majstor dao na uvid. Vjerojatno je drvorezbar stekao ugled drugim radovima na otoku pa mu je bratovština sv. Roka povjerila narudžbu za izradu svečeva oltara. Ukupna širina je iznosila sedam stopa, a u središnjem dijelu retabla bio je kip sv. Roka, a bočno likovi “svetih vrača”

Franjo Čučić, Sv. Roko, Korčula, katedrala

iscisisjelitelja, sv. Kuzme i Damjana. Nad njima u prostoru atike je Bogorodica s Djetetom na prijestolju, pored koje su lebdjeli anđeli, a u prostoru zabata na oblacima je lebdio Bog Otac raskriljenih ruku. U 18. stoljeću oltar je rastavljen i zamijenjen mramornim, a Čučićevi kipovi su postavljeni u niše među stupovljem.⁷

Potpis Franje Čučić na kipu sv. Roka iz Korčule

Središnji kip sv. Roka (vis. 157 cm) stoji na poligonalnom podnožju na kojem je pločica s drvorezbarevim potpisom. Iznad debla s grančicom masline i palme je izvijena traka s natpisom: FRANCISCVS CYOCIVS CORCIREVS OPVS FECIT MDLXXVII. Svetac desnom rukom pokazuje ranu na nozi uokvirenu metalnim okovom u obliku mandorle, a u ljevici drži putnički štap. Odjeven je u kratku zlatnu košulju opasanu crvenim pojasom i ogrnut modrim plaštem sa zvjezdicama. Na širokom zlatnom okovratniku aplicirana je školjka kao znak hodočasnika i dva prekrížena ključa, simbol papinstva, jer mu je papa u Rimu udijelio blagoslov. Uske modre hlače posute su zlatnim zvjezdama i uvučene u kratke zlatne čizmicе s crvenim izvijenim rubom. Porub košulje prati ukrasna traka sa zlatovozom vitica. Realističku dorađenost detalja majstor iskazuje u obradi torbice i kožnog pojasa. Sv. Rok je prva sigurno dokumentirana oltarska skulptura u nizu Čučićevih radova. Tu je već oblikovan fizionomijski tip čije su odlike izduženo lice s jakim jagodicama, visokim čelom, oštro zasječenim očima i tankim usnicama. Isti predložak autor varira na više likova uz različitu obradu kose i brade, a promjene životne dobi prati izoštravanjem crta lica i brazdanjem bora.

Jedan od patrona medicine sv. Kuzma (vis. 156 cm) je odjeven u dugu haljinu od crvena brokata s crnim i žutim viticama. Po rubu odjeće je plava traka sa zlatnim viticama. Prekriven je plaštem slična ukrasa koji podiže pruženom desnom rukom, dok u lijevoj ruci drži kutijicu za pomasti. Preko lijevog ramena prebačena je lenta ornamentirana zlatnom mrežom s ljiljanima.

⁷ I. Matijaca, Povijest bratovštine sv. Roka u Korčuli, Korčula 1975., 20, 159.

Jedino u ovom ugovoru se napominje da je majstor rodom iz Blata, dok se u ostalim dokumentima izvan otoka te na signiranim djelima uvijek navodi kao Franjo Čučić iz Korčule ili Korčulanin, naglašavajući tako svoju vezanost za zavičajni otok.

Franjo Čučić, Sv. Kuzma, Korčula, katedrala

Drugi čudotvorni iscjelitelj sv. Damjan (vis. 156 cm) prikazan je također kao mladi muškarac kovrčave kose i kratko podrezane brade. S obje ruke pridržava bogato kaneliranu piksidu. Iznad zlatne tunike, s finim ukrasom vezanih vitica, prebačen je vezeni plašt s jednostavnim zlatnim porubom, a na ramenima nosi traku izvezenu zlatnom mrežom i ljljanima. Oba sveca stoje na poligonalnoj marmoriziranoj bazi.⁸

Franjo Čučić, Bogorodica s Djetetom, Korčula, katedrala

⁸ I. Fisković, Tisuću godina hrvatske skulpture (katalog izložbe), Zagreb 1991., 76.

Bogorodica na tronu (vis. 63 cm) izrađena je samo do visine koljena, jer je kip bio namijenjen uzdignutom mjestu na gornjem dijelu oltara. Lagano priklanja glavu prema Isusu kojeg pridržava na desnoj strani. Uspravno golo Dijete desnicom blagoslivlja. Iznad gusto nabrane zlatne haljine Gospa ima prebačen tamnozeleni plašt sa zlatnim porubom koji u mekim valovima uokviruje nježni oval lica. Na ružičastom inkarnatu ističe se grafizam lučno spojenih obrva. Budući da je po impostaciji slična Bogorodicama kasnog Quattrocenta, poglavito produktima regionalnih škola oltarne skulpture, bila je i datirana u

Franjo Čučić, Sv. Jakov, Opatska zbirka, Korčula

15. stoljeće. Naspram ukocenošću omiške Bogorodice, s neskladno izrađenim likom Djeteta, korčulanska Gospa odaje mir i uravnoteženost renesansnih uzora, ubrajajući se u majstorova djela visoke oblikovne razine.⁹

Dopojasni lik Boga-Oca, koji je nekad stajao uvrh oltara, pokazuje morfološke srodnosti s likovima svetaca, premda je masivniji u obradi. Lebdi na oblaku raširenih ruku s valovito prebačenim plaštem. Gotovo plošno geometrizirani nabori stvaraju dojam napetog volumena.¹⁰

U Opatskoj zbirci u Korčuli izložena je još jedna skulptura pripisana Franji Čučiću. To je lik sv. Jakova (vis. 66 cm) koji je vjerojatno resio nišu nekog manjeg oltara. Iako je minijaturan u odnosu na ostale majstorove radove, snažnim zamahom draperije, koja se spužoliko ovija oko lika, stvara dojam napetog volumena. Glava je lagano nagnuta prema desnom ramenu i mekše je modelirana nego kod ostalih muških likova. Na ramenu mu visi školjka, znak svečeva hodočašća u Španjolsku, a u desnoj ruci drži evanđelje i kraj plašta. Lijeva ruka nedostaje, dok je slikani sloj gotovo potpuno uništen pa nije poznato kolorističko rješavanje inkarnata i odjeće. Tragovi crvene boje sačuvani su samo na koricama evanđelja.

Nakon izrade oltara za korčulansku stolnicu slijedi majstorov rad u Pučišćima na otoku Braču gdje novu župnu crkvu ukrašava bogatim oltarima. Ističe se glavni oltar s kipom sv. Jerolima u spilji, koji je vjerojatno bio ukrašen i drugim kipovima, ali je prilikom proširenja crkve i izrade novog oltara u 18. stoljeću većim dijelom uništen. Prema zapisima don Andrije Ciccarellija, pučiškog župnika i kroničara, stari je oltar bio izrađen od drva i pozlaćen, a iznad tabernakula nalazila se spilja s kipom sv. Jerolima.¹¹ Kao na korčulanskom kipu sv. Roka, Čučić je na ovom oltaru ostavio svoj potpis, koji je s vremenom izgubljen, ali ipak zabilježen u Ciccarellijevoj kronici: FRANCISCUS CYOCI CORCIRENSIS OPUS FECIT MDLXXVIII. Skulpturu sv. Jerolima majstor ne tretira kao

⁹ A. Bacotich, *L' arte dell' intaglio e della scultura in legno in Dalmazia da Andrea Buvina (XIII sec.) a fra Fulgenzio Bacotich (XVIII sec.)*, Archivio storico per la Dalmazia, Anno XIII, vol. XXVI, fasc. 152, Roma 1938., 311. Uz istaknute drvorezbare Andriju Buvinu i Grgura Vidova, autor navodi i Andriju Lučića iz Korčule (Andrea Lucio di Blatta), kojem atribuirao Bogorodicu s Djetetom iz korčulanske stolnice. Već ranije Lj. Karaman ga navodi kao majstora Lučića iz Blata, vjerojatno prenoseći Dimitrija. U: *Lj. Karaman, Umjetnost u Dalmaciji XV. i XVI. vijek*, Zagreb 1933., 145. U Arhivu Konzervatorskog zavoda br. 85/1922. je pismo F. Vučetića o stari-nama u Blatu na Korčuli, gdje se donosi kratki inventar zbirke Samueli-Kačić. Među ostalim umjetninama - "Ističem i jedan drveni mali kip svetog Roka. Visok je 45 cm. Uopće je dobro sačuvan, jedino mu fali lijeva ruka i komad krila na šeširu. Pripisuje se nekom rezbaru Lučiću iz Blata, koji je oko godine 1592. učinio kip sv. Roka za stolnu crkvu svetog Marka u Korčuli. Oltar sv. Roka i ista kapela podignuti su od Korčulana kao zavjet proti kuge, koja je harala god. 1571., a urešeni su kipovima nekog Lučića Blačanina."

¹⁰ Lik Boga-Oca, koji se nalazi u Opatskoj zbirci u Korčuli, nije bio postavljen na oltar nakon obnove u 18. stoljeću, kao ni anđeli koji se danas čuvaju u Zbirci bratovštine sv. Roka u Korčuli. Zbog ratnih prilika anđele nije bilo moguće fotografirati.

¹¹ K. Prijatelj, Čiočićev reljef i renesansno drvorezbarstvo, Brački zbornik 4, Supetar 1960., 180-182.

Franjo Čučić, Oltar sv. Jerolima iz župne crkve u Pučišćima na Braču

statičnu skulpturu oltara u arhitektonskoj niši, već joj stvara scenografski ambijent poput isječka iz crkvenog prikazanja. Čvornato i slojevito drvo sugerira okružje pećine, svijajući se prirodno poput edikule. Svetac u klečećem stavu stoji pred raspelom u zanosu pokajanja i molitve. U lijevoj ruci drži raspelo, a u desnoj kamen kojim se udara u prsa. Pored njega u pećini su lubanja i knjiga te model pučiške crkve, čiji je zaštitnik, do sveca je njegov vjerni pratilac lav i tri golubice koje su sišle na pećinu. Na ovom oltaru Čučić dostiže snažnu ekspresivnost u modeliranju isposnikova torza, detaljno obrađuje istaknuta rebra i mršave, žilama izbrazdane ruke. Ispijeni obrazi s opuštenim ustima starca obasjani su zažarenim pogledom na raspelo. Sjeda kosa i brada spuštaju se u dugim povijenim uvojcima. Ogrnut je zlatnim plaštem, te se svijetla figura ističe posebnim ozračjem u tami pećine.¹² Prilikom pohoda apostolskog vizitatora Augustina Valiera Pučišćima 1579.

¹² Sv. Jerolima u spilji su 1990. g. popravili Filip Dobrošević i Tomislav Tomas, restauratori Regionalnog zavoda.

Sličan motiv sv. Jerolima, ali kao minijaturni reljef, nalazi se u Franjevačkom samostanu u Hvaru. S atribucijom J. Kovačića, koji ga pripisuje F. Čiočiću, ne bih se složila. Usp.: *J. Kovačić*, Iz hvarske kulturne baštine, Hvar 1987., 205. Naime iako se radi o plastici malog formata zbijena kompozicija s kubično stiliziranim stijenama i gusto razlistalom šumom, kao i sa bujnim okvirom bliža je prikazima prve polovine Cinquecenta. Lik sv. Jerolima je prilično nespretno modeliran s uvećanim toraksom, neproporcionalnim rukama i skraćnjem nogu. U tipologiji lica ne nalazimo lučno zasvedene obrve, što je u pravilu na svim Čučićevim likovima, od mladića poput sv. Mihovila u Omišu, čovjeka srednje dobi, kao što je sv. Rok u Korčuli, ili staraca sv. Jerolima u Pučišćima ili sv. Antuna Opata na Biševu. Možemo pretpostaviti da je re-

Pučišća, Župna crkva, Lik sv. Jerolima u toku popravka

godine, dakle neposredno nakon izrade glavnog oltara, još nisu bili pozlaćeni ni kip sv. Jerolima ni ostali kipovi svetaca nepoznata imena. Pored glavnog oltara sv. Jerolima, crkva je imala još četiri bočna oltara, ali bez naslova i bez pale.¹³ Vjerojatno su do 1614. godine, kada je župnu crkvu posvetio biskup Cedulin, bili izrađeni i ostali oltari, poput oltara sv. Roka s palom Palme Mlađeg i oltar sv. Ante.¹⁴

Ijef bio dio većeg oltara, koji je uz plošno obrađene glavne svece sadržavao narativne ikonografske scene razrađene u više malih ploča. Po koncepciji i kronološki bliži bi mu bili oltari poput onog iz župne crkve u Omišlju na Krku ili ostaci reljefa iz crkve sv. Vida u Zadru. V. C. *Cecchelli*, *Zara-Catalogo delle cose d'arte e di antichità d'Italia*, Roma 1932.

¹³ A. *Jutronić*, *Apostolska vizitacija otoka Brača g. 1579*, *Croatia Sacra* 5, Zagreb 1933., 62.

¹⁴ Z. *Staničić*, *O Palminoj slici iz Pučišća*, u: *Povratak Palme Mlađeg* (katalog izložbe), Split 1988., 8.

Franjo Čučić, Raspelo iz župne crkve u Pučišćima

Za veliko raspelo, koje je resilo bočni oltar, oduvijek se smatralo da je pripadalo ranijem inventaru, te ga se u skladu s odlikama kasne gotike i rane renesanse pripisivalo kasnom 15. stoljeću. Međutim, uspoređujući ga s kipom sv. Jerolima, te s fizionomijom sv. Roka u Korčuli ili sv. Petra u Omišu, očigledan je isti način oblikovanja koji prepoznajemo kao Čučićev rukopis. Kristovo tijelo (vis. 150 cm) je pribijeno na križ, u vrhu kojeg je titulus s natpisom INRI. Blago nagnuto prema naprijed, ima široko raskriljene ruke s napetim venama i zgrčenim prstima. Poput lika sv. Jerolima, naturalistički je obrađen toraks s uvučenim trbuhom i naglašenim rebrima. Glava sa spiralnim uvojcima počiva na desnom

Franjo Čučić, Raspelo iz župne crkve u Pučišćima, nakon restauracije

ramenu okrunjena trnovom krunom. Kratke i snažno modelirane noge, jednim su čavlom pribijene na preklopljenim stopalima. Preko bokova je prebačena zlatna perizoma s plavom postavom i s dvostruko isprepletenim čvorom. Taj isti stilizirani detalj nalazi se na pojasu kipa sv. Mihovila u Omišu te kod lika sv. Ivana Krstitelja s Biševa, kojeg također pripisujem istom drvorezbaru. Gotovo idealizirano lice sivoružičasta inkarnata, s istaknutim

Hvar, Korska sjedala u Franjevačkoj crkvi

jagodicama, lučno razvedenim obrvama i tankim usnicama, lišeno je gotičke bolne grimase.¹⁵

Nekadašnji oltari, poput onog iz korčulanske stolnice, omiške ili pučiške župne crkve, naknadno su bili zamijenjeni kamenim, tako da su izdvojeni dragocjeni kipovi i prilagođeni novoj morfologiji i mjeri oltara. O arhitektonskom ansamblu Čučićevih oltara, opisnog imena *palla di releuo d'Intaglio*, njihovu plastičnu ukrasu i veličini svjedoče samo skromni podaci u ugovorima. U njima se precizira raščlamba retable stupovima kao i ukupna širina od sedam stopa, opisuju likovi anđela koji lebde u zoni zabata, što je od značaja za cjelinu kompozicije. Ukrašeni konstruktivni dijelovi bili su najčešće pozlaćeni, što je stvaralo raskošan okvir koloristički naglašenim likovima svetaca. Možemo pretpostaviti da je sličan ornamentalni repertoar majstor koristio i na drugim dijelovima crkvenog namještaja. Godinu poslije omiškog oltara Čučić prihvaća narudžbu za izradu raspela i

¹⁵ Raspelo iz Pučišća popravio je restaurator Filip Dobrošević 1984. g. u Restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda u Splitu.

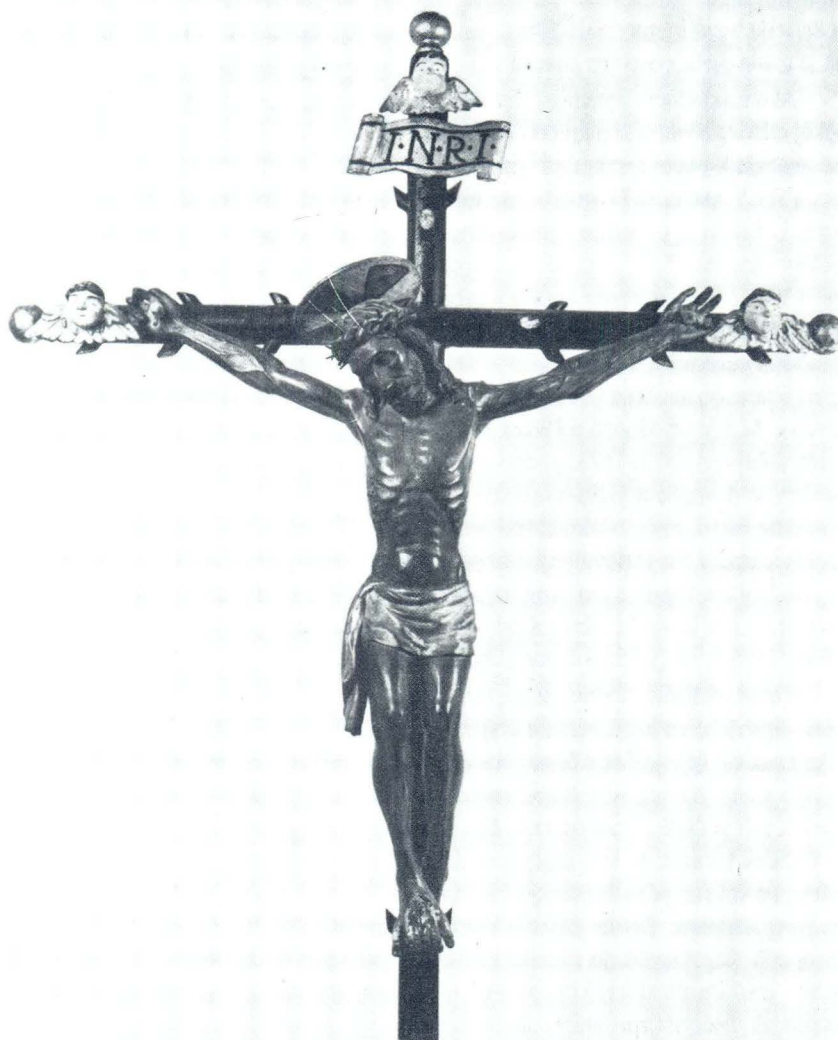
korskih klupa franjevačke crkve u Hvaru.¹⁶ Kor je odijeljen od crkvenog broda konstrukcijom pjevališta koja je bogato urešena slikama Francesca da Santacrocea i Martina Benetovića. Korska sjedala razdijeljena su ulazom u dva dvostruka krila L oblika, dok je južna strana nešto kraća jer je na toj strani direktan ulaz iz klaustara u kor. Točno nasuprot tog ulaza na ukrašenom vijencu je povijena vrpca isprepletana grančicom masline i palme na kojoj je natpis: OPVS FRANCISCI CYOCIJ CORCVLENSIS ATQ. ANTONIJ SPIAE IADRENSIS MDLXXXIII. Po oblikovanju gotovo je istovjetan onom na bazi kipa sv. Roka u Korčuli, a sličan je vjerojatno bio i izgubljeni natpis na oltaru u Pučišćima. Sjedala su međusobno podijeljena jednostavnim drvenim pregradama s izrezanim ljljanom, koje sprijeđa imaju tordirani stupić s pupoljkom. Visoki, jednostavno profilirani naslon s romбом na sredini ritmički dijele plitki pilastri s polukapitelom, kojima u prednjem planu odgovaraju nasuprotni kanelirani stupići sa zlatnim korintskim kapitelom. Oni pridržavaju široku strehu s kasetiranim stropom i bogato ukrašenim vijencem. Između klasičnih motiva ovulusa, astragala i lišća, na širokoj traci je izrezbarena vrlo fina zlatna vitica koja se ovijja oko bojanih grbova. Grbovi, vjerojatno, pripadaju mletačkom plemstvu, budući da su se

Potpis Franjo Čučića i Antuna Spije na korskim sjedalima u Hvaru

brojni mornarički časnici zavjetovali Bogorodici ili su u crkvi sv. Marije od Milosti našli posljednji počinak obitelji kneževa providura Hvara, pa su i korske klupe vjerojatno bile zajednička narudžba i donacija nekolicine plemićkih obitelji. Mogu se izdvojiti grbovi obitelji Molin, Trivisan i Salamon, dok ostalih desetak primjeraka nije identificirano. Čučić dekorativne motive crpi iz klasičnog renesansnog repertoara, ali preuzima i gotizirajuće tordirane stupiće s pupoljkom s korskih klupa hvarske stolnice (1583.). Kompilira strogost korskih sjedala s Badije, i bogatu renesansnu ornamentiku raskošnih oltara poput onog iz crkve Gospe od Šunja na Lopudu te tradicionalne gotičke ukrase. Velika polja naslona i klecala rješava jednostavnim profilacijama s dentikulima, a na razrađenom kimionu izdvaja najbogatije ornamentalne uzorke. Na prvom polju pregrade sjedala rezbari klasična motiv stabljike akantusa koji raste iz vaze, kao izvedenicu iz Firentinčeve trogirске kapele.

¹⁶ N. Duboković Nadalini, Grbovi na koru u Franjevačkoj crkvi, Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine Hvar, br. 44, Hvar 1972., 7, J. Kovačić, Zapisi o crkvama u Hvaru, Hvar 1982., 59.; J. Belamarić, Franjevačka crkva i samostan na Otoku kod Korčule, PPUD 23, Split 1983., 168.

Franjo Čučić, Raspelo, Anuncijata, Hvar

Prema dokumentu koji je donio J. Kovačić, Čučić je već 1580. godine izradio veliki ophodni križ za kapelu sv. Križa u franjevačkoj crkvi u Hvaru.¹⁷ Danas se nalazi u crkvi Anuncijati u hvarskom Burgu i pripada bratovštini Sv. Križa koja se ranije nalazila u franjevačkoj crkvi. Po dimenzijama (88 x 80 cm) je nešto manji u odnosu na veliko raspelo iz Pučišća, budući da se oduvijek nosilo u procesijama. Korpus je pribijen na raspupali križ,

¹⁷ J. Kovačić, n. dj. (13), 213.

jednu varijantu "arbor vitae", a prema izvorima nad Kristom su bili pozlaćeni anđeli. Modelacija torza i vretenastih žilavih ruku pokazuje izrazitu sličnost s Kristom iz Pučišća, dok je građa tijela, posebice kukova vitkija na hvarskom primjeru.

Ako usporedimo djelatnost drvorezbara Čučića na kapeli sv. Roka u Korčuli, franjevačkoj crkvi u Hvaru i župnoj crkvi u Pučišćima, znakovito je da mu se naručioci obraćaju kod značajnih obnova sakralnih prostora kao već čuvenom majstoru. Neposredno prije poraza kod Lepanta 1571. godine dio turske flote je pod zapovjedništvom beja Uluz-Alija dospio u Jadran te je počelo nemilosrdno uništavanje i paljenje mletačkih posjeda na jadranskim otocima. Tom je prilikom oštećena i franjevačka crkva u Hvaru, napadnuti su Brač i Vis, a dugo je trajala opsada Korčule. Za vrijeme gradnje župne crkve u Pučišćima 1571. godine mjesto su napali Turci, zapalili ga i opljačkali. Kao zavjet građana Korčule izmučenih kugom i ratom podignut je veliki oltar sv. Roka u korčulanskoj stolnici, slijedi rad na oltaru sv. Jerolima i velikom raspelu župne crkve u Pučišćima te nakon brze obnove crkve sv. Marije od Milosti u Hvaru za koju izrađuje korska sjedala i procesionalno raspelo. Razdoblje od 1573.-1578. godine pripada najintenzivnijem djelovanju majstora Čučića u kojem je dosegao najvišu kvalitativnu razinu u svojem kiparskom opusu. Iako su za Ciparskog rata i srednjodalmatinski otoci podnijeli turska razaranja, ekonomski položaj otočkih komuna bio je povoljniji od kopnenog teritorija, gdje su gradske komune u novim razgraničenjima izgubile dio svog najplodnijeg distrikta i velik dio prihoda.¹⁸ Upravo se u to vrijeme odvija velika obnova crkvenih interijera, kada potpuno nova monumentalna oprema zamjenjuje gotičke oltarne slike i namještaj.

Teške posljedice kužne zaraze kao i stalna opasnost utjecale su na brojne zavjete sv. Roku, iscjelitelju od kuge, osobito krajem 16. i početkom 17. stoljeća. Stoga i na udaljenom otoku Lastovu, gdje je Čučić često svraćao jer je bio oženjen Lastovkom, a tamo je obavljao i poslove u ime rodnog sela Blata, nalazimo u istoimenoj crkvi svečev kip.¹⁹ Prema C. Fiskoviću to je djelo iz kasnog razdoblja kipareva stvaranja, jer prema izvorima koji spominju Čučićev boravak na tom udaljenom dalmatinskom otoku može datirati nešto prije 1620. godine. Po veličini pripada manjoj skulpturi (vis. 76 cm) i daleko je lošije vrsnoće od monumentalne skulpture. Svetac desnom rukom u blagom iskoraku pokazuje ranu na nozi, a u lijevoj drži štap. Obučen je u kratku haljinu izvezenu plavim cvjetovima na zlatnoj podlozi i ogrnut kratkim plaštem, koji po već ustaljenoj shemi, rješava sumarnim naborima. Nedostatak modelacije ispunjava raskošnim cvjetnim ornamentom na čitavoj odjeći i čizama, koji varira od skicoznog linearnog crteža do oslikanih vitica i cvijeća. Nema usitnjenih i vijugavih draperija, rastvaranja i izvrtanja krajeva plašta kao kod kipova iz korčulanske stolnice. Naspram zlatarskoj preciznosti detalja draperije i torbice sv. Roka iz Korčule, kod lastovskog sveca je slobodnijim potezom čitava odjeća okićena cvjetnom čipkom. U oblikovanju lica, kose i brade ponavlja tip sv. Roka korčulanske katedrale, ali s odsustvom minucioznog rezbarenja i gotovo nedorađenom modelacijom stvara dojam studije za veći kip.

¹⁸ T. Raukar, Venecija i ekonomski razvoj Dalmacije u XV i XVI stoljeću, Radovi IHP 10, Simpozij "Matij Ivanić i njegovo doba", Zagreb 1977., 221.

¹⁹ C. Fisković, Lastovski spomenici, PPUD 16, Split 1966., 80-81; I. Fisković, Zlatno doba Dubrovnika, XV. i XVI. stoljeće (katalog izložbe), Zagreb 1987., 346.

Franjo Čučić, Sv. Roko iz crkve sv. Roka u Lastovu

Umjetnička ploidba majstora Čučića protezala se sve do jadranskih otoka u vanjskom moru, do Lastova i Biševa. Nedavno čišćeni drveni kipovi s oltara crkve sv. Silvestra na Biševu odaju isti fizionomijski tip, ali nešto rustičnije izrade. Oltar spominje tek C. Fisković u umjetničkoj topografiji Visa i susjednih otočića datirajući ga početkom 17. sto-

Franjo Čučić, Sv. Silvestar iz crkve sv. Silestra na Biševu

ljeća prema zapisu o pohodu biskupa Georgi 1637.²⁰ Opisujući crkvu sv. Silvestra F. Radić kaže da ona završava polukružnom apsidom, koja je zidom rastavljena od crkvene lađe i služi kao riznica.²¹ To zatvaranje apside vezano je za podizanje oltara, što je uslijedilo kra-

²⁰ C. Fisković, Spomenici otoka Visa od IX do XIX stoljeća, PPUD 17, Split 1968., 151.

²¹ F. Radić, Starinske crkve i samostani hrvatskih Benediktinaca kod Komiže na otoku Visu i na

Franjo Čučić, Sv. Ivan Krstitelj iz crkve sv. Silvestra na Biševu

jem 16. ili na početku 17. stoljeću. Nekadašnja drvena arhitektura oltara vjerojatno je u novije vrijeme zamijenjena zidanim stupovima koji formiraju niše za kipove. Središnje susjednom otočiću Biševu, SHP II, br. 3, Knin 1896., 157.

U Restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu u toku je popravak oltarskih kipova s Biševa.

mjesto zauzima kip sv. Silvestra pape (vis. 124 cm), koji je titular benediktinske crkve podignute u 11. stoljeću. Pokrstivši cara Konstantina, taj papa postaje simbol trijumfa kršćanstva nad poganstvom, te nije slučajno da mu je posvećena crkva na tom udaljenom otočiću usred Jadrana. Strogi lik starca desnom rukom blagoslivlja, a ljevicom drži sada

Franjo Čučić, Sv. Antun Opat iz crkve sv. Silvestra na Biševu

izgubljeni pastoral. Odjeven je u bijelu dalmatiku, s vezenom štolom, i ogrnut ukrašenim plaštem s bogato obrađenom kopčom. Na prsima se ističe pektoral. Na glavi nosi crvenu tijaru. Po zatvorenom volumenu tijela, s blago naboranom draperijom ispod koje vire crvene papuče, sličan je oblikovanju omiškog sv. Petra ili korčulanskih kipova svetih vrača. Sklonost detalju i cizeliranju ornamenta veza dominira nad modeliranjem oblika i pokreta. Bočni kipovi odabrani su prema programu male cenobitske zajednice na Biševu: s jedne strane je isposnik i prorok sv. Ivan Krstitelj koji je krstio Krista, kao što je sv. Silvestar krstio cara, a na drugoj sv. Antun Opat, pustinjač i začetnik monaštva. Sv. Ivan (vis. 108 cm) nosi kratku haljinu opasanu konopom s karakterističnim čvorom poput sv. Mihovila iz Omiša. Preko lijevog ramena i ruke zavijen je tamnozeleni plašt s crvenom postavom i zlatnim porubom. Duga kosa i brada s istaknutim uvojcima naglašavaju asketski svečev lik. U lijevoj ruci drži štap sa svitkom ECCE AGNVS DEI QVI TOLIT, a desnicom pokazuje na taj natpis. Gole noge i ruke pokazuju nespretnu i grubu modelaciju. Statičnost i zatvorenost volumena drvorezbar ponavlja i kod lika sv. Antuna Opata (vis. 108 cm). Odjeven je u monaški habit - bijelu dugu haljinu sa smeđim plaštem. Prikazan je kao starac sa sivom dugom bradom i kosom, poput sv. Jerolima iz Pučišća, ali kao monah nosi tonzuru. Taj svetac, koji se često prikazuje na renesansnim slikama, nosi poznate atribute: u lijevoj ruci snop plamenova, kao simbol paklene vatre koja je u njemu ubila požudu, u desnoj štap sa zvoncem koje obilježava moć istjerivanja zlih duhova, a pored nogu svinja kao znak pobjede nad grijehom. Strogu simetričnost oblika narušava blagi iskorak lijeve noge, te plašt koji se u dubokim naborima ovija oko ruke. Zasigurno je i za taj oltar postojao ugovor kojim je naručitelj strogo izložio svoje ikonografske zahtjeve sukladno titularu i vrsti crkvene zajednice. Možemo pretpostaviti da je izrađen u poznoj dobi Čučićeva stvaranja, u vrijeme boravka na Lastovu.

Ipak nam nije poznat profil te broj suradnika i učenika Čučićeve radionice koji su sudjelovali u obimnim projektima poput korčulanskog oltara ili hvarskih korskih sjedala. U ugovorima je nositelj narudžbe scultor Čučić, bez podataka o slikaru koji je oslikavao oltare, iluzionirajući raskošne materijale i pozlaćene draperije i stupove. Genealogija umjetničkog lika Franje Čučića izrasta iz kasnogotičke tradicije narativnih oltarića, koji su bili omiljeni u čitavom jadranskom bazenu od Veneta do Abruzza. Ta je pučka umjetnost osobito cvjetala u provincijskim sredinama, nadahnuta gotičkom dekorativnošću, te strogim izrazom i gotovo metalnom modelacijom dalekih sljedbenika padovanskog Quattrocenta. Najvrsnija djela majstora Čučića nastaju 70.-tih godina 16. stoljeća, u vrijeme njegove pune umjetničke zrelosti kada je primao brojne narudžbe za urešavanje crkava. Veliki korčulanski, kao i dva pučiška oltara, te kip sv. Mihovila iz Omiša svakako predstavljaju visoke domete dalmatinskog renesansnog drvorezbarstva, a sudeći po bogatoj kiparovoj djelatnosti nisu isključene ni naknadne atribucije njegovu opusu.

L'OPUS SCULTORIO DELL'INTAGLIATORE IN LEGNO FRANJO ČUČIĆ

Vanja Kovačić

L'intagliatore in legno Franjo Čučić di Blato sull'isola di Korčula (Curzola), nella seconda metà del XVI sec. e al principio del XVII, fu molto stimato come altartista e scultore nell'area della Dalmazia centrale. Ne è testimonianza una serie di lavori conservatisi frammentariamente, in particolare sulla sua isola natale, come il grande altare per la cappella di S. Rocco, nella cattedrale di Korčula. Il contratto per questo altare architettonico a due piani, con le statue di S. Rocco, S. Cosma e Damiano, la Madonna e il Bambino con gli angeli, e la figura di Padre Eterno in cima al frontone fu stipulato nel 1575, l'altare doveva inoltre essere largo sette piedi e realizzato secondo il modello richiesto. L'ordine fu portato a termine due anni più tardi come testimonia l'autografo di Čučić sulla base della statua di S. Rocco. Nel XVIII secolo l'altare fu smontato e sostituito da uno in marmo, mentre le statue lignee furono collocate tra le colonne. Sull'altare di S. Rocco, che è sicuramente l'opera qualitativamente migliore del maestro, egli modella il tipo fisionomico dal volto allungato con forti zigomi, fronte alta, occhi taglienti e labbra sottili. A Korčula è conservata ancora una minore statua d'altare, S. Giacomo, oggi nella Collezione dell'Abbazia.

Per la nuova chiesa parrocchiale a Pučišća, sull'isola di Brač (Brazza), Franjo Čučić nel 1578 realizzò l'altare maggiore di S. Gerolamo nella grotta. Dell'altare originario si è conservata solo una figura inginocchiata di santo in un ambiente definito scenograficamente, e non è sicuro se apparteneva a un altare di tipo architettonico con un maggior numero di santi. Lo stesso maestro ha probabilmente eseguito anche il grande Crocifisso ligneo su un altare laterale della chiesa di Pučišća, dove sul volto del Cristo dagli zigomi rilevati, dalle sopracciglia arcuate dalle labbra sottili si riconosce la tipologia di Čučić.

Recentemente, nell'Archivio Storico di Zadar (Zara) è stato ritrovato il contratto riguardante l'ordinazione dell'altare di S. Michele a Omiš, nel 1579. L'altare della chiesa parrocchiale era suddiviso in tre parti da colonne, tra le quali si trovavano S. Michele, la Madona col Bambino e S. Pietro. Trent'anni dopo quest'ordinazione la parrocchiale di Omiš fu completamente ricostruita, e in questa occasione l'altare dovette essere necessariamente demolito.

L'anno successivo lo stesso artista realizzò un Crocifisso ligneo per la chiesa di S. Maria delle Grazie a Hvar (Lesina), e nel 1583 eseguì gli stalli da coro col'artista zaratino Antun Spia per la stessa chiesa, sui quali accanto a elementi decorativi tardogotici fanno la loro comparsa la semplicità e l'ornamentazione rinascimentali. L'attività del maestro Čučić è confermata anche a Lastovo (Lagosta), e di recente nelle figure di santi provenienti dalla chiesa di S. Silvestro a Biševo (Busi) è stata riconosciuta la mano del maestro.

Le opere migliori di questo intagliatore ligneo di Curzola sono state realizzate negli anni settanta del XVI secolo nell'ambito della scultura d'altare monumentale, e accanto al decorativismo gotico e al modellato rinascimentale recano i caratteri dell'arte popolare.